

PRÁVIDLO O RYTMICKOM KRÁTENÍ

- V spisovnej slovenčine nebývajú dve dlhé slabiky bezprostredne za sebou.

- Ak sa tvarotvorný alebo odvodzovací základ končí na dlhú slabiku, ohýbacie prípony (pri skloňovaní a časovaní) alebo slovotvorné prípony s dlhou slabikou sa v rámci slova skracojú. Za dlhé slabiky sa pokladajú slabiky s dlhou samohláskou, s dvojhláskou a s dlhým í, f. Pri skracovaní sa dlhé samohlásky a dvojhlásky menia na príslušné krátke samohlásky, pričom dvojhlásky sa striedajú takto: ia – a, ie – e, iu – u, ô – o.

- Pravidlo o rytmickom krátení sa uplatňuje v týchto prípadoch:

1. V pádových príponách podstatných mien, a to:

a) v datíve a lokáli množného čísla podstatných mien ženského rodu,

napr. úradníckam – úradníčkach, riekam – riekach, hrádzam – hrádzach, čitárňam – čitárňach, sviecam – sviechach (ale ženám – ženách, uliciam – uliciach, dlaniam – dlaniach, kostiam – kostiach);

b) v nominatíve, datíve, akuzatíve a lokáli množného čísla podstatných mien stredného rodu,

napr.: miesta – miestam – miesta – miestach, líca – lícam – líca – lícach (ale mestá – mestám – mestá – mestách, srdcia – srdciam – srdcia – srdciach).

2. V pádových príponách akostných a vzťahových prídavných mien, radových čísloviek a príchastí, ktoré sa skloňujú podľa vzoru pekný a cudzí,

napr. krásny – krásneho – krásnemu – krásnym – krásni/krásne – krásnych – krásnymi, krásna – krásnu – krásne, čierny – čierneho – čiernemu – čiernym – čierni/čierne – čiernych, čierna – čiernu – čierne, čierne – čierneho – čiernemu – čiernym, turčiansky – turčianska – turčianske, siedmy – siedmeho – siedmemu – siedmym – siedmi/siedme – siedmich, siedma – siedmu – siedme, rýdza – rýdza – rýdze, svieži – svieža – svieže, pracujúci – pracujúceho – pracujúcemu – pracujúcim – pracujúcich a pod. (ale pekný – pekného – peknému – pekným – pekní/pekné – pekných – peknými, pekná – peknú – pekné, cudzí – cudzieho – cudziemu – cudzím – cudzí/cudzie – cudzích – cudzími, cudzia – cudziu – cudzie).

3. V slovesných tvaroch, a to:

a) v neurčitku, v prípone 3. os. množného čísla, prechodníka a prítomného činného príchastia sloviess vzoru padnúť,

napr. vládnuť – vládnu – vládnuť – vládnuť, striehnuť – striehnu – striehnuť – striehnuť (ale chladnúť – chladnúť – chladnúť – chladnúť);

b) v prípone 3. os. množného čísla, prechodníka a prítomného činného príchastia sloviess vzoru česať,

napr. lámú – lámúť – lámúť, viažu – viažuť – viažuť (ale češú – češúť – češúť);

c) v príponách tvarov prítomného času sloviess vzorov robiť a volať,

napr. chválim – chváliš – chváli – chválime – chválite, čiernim – čierniš – čierni – čiernime – čiernite, hlásam – hlásam – hlásam – hlásame – hlásate (ale robím – robíš – robí – robíme – robíte, volám – voláš – volá – voláme – voláte);

d) v tvaroch prítomného času opakovacích sloviess zakončených na -avať,

napr. písavať – písavam – písavaš – písava – písavame – písavate, čítavať – čítavam – čítava, spievavať – spievavam – spievava, kúpavať – kúpavam – kúpava (ale volávať – volávam – volávaš – voláva – volávame – volávate).

4. V genitíve množného čísla podstatných mien, ktoré sa skloňujú podľa vzorov žena a mesto, sa po dlhej slabike vkladá krátka samohláska o,

napr. čiarok, čiapok, sviečok, ukážok, úradníčok, robotníčok, sekretárov, lekárok; lýtok, svetielok, krosienok, okienok, kolienok (po krátkej slabike sa vkladá dvojhláska ie, napr. matiek, učiteľiek, herečiek, sponiek, kvasiniek; očiek, kľbiek).

!!! P o z n á m k a:

Pred spoluhláskami m, n, l, r, v sa po dlhej slabike niekedy vkladá nielen vkladná samohláska e, ale aj dvojhláska ie, a tak vznikajú dvojtvary,

napr. výhra – výher/výhier, výzva – výzev/výziev, pásmo – pásem/pásiem, krídlo – krídel/krídiel, číslo – čísel/čísiel, vlákno – vláken/vlákien.

5. V zdobeninách utvorených príponou -ko s vkladnou samohláskou v predposlednej slabike,

napr. vlákenko k slovu vlákno, plátenko k plátno, krídelko ku krídlo, číselko k číslo, písemko k písmo (ale svetielko k svetlo, zrkadielko k zrkadlo, okienko k okno, kolienko ku koleno).

6. Pri tvorení podstatných mien príponami -ník, -ík, -iček, -íctvo, -ák, -ár, -areň a pri tvorení prídavných mien príponami -ný -ský, -čký, -iansky po predchádzajúcej dlhej slabike nastupujú krátke prípony -nik, -ik, -iček, -ictvo, -ak, -ar, -areň, -ny, -sky, -cky, -anský,

napr. vrátnik, strážnik, lekárnik, trávnik, hriechnik, sviatnik, rybárik, pohárik, fúzík, snehuláčik, dáždíček, kúštiček, súdnictvo, papiernictvo, piatok, siedmak, bábkar, pamiatkar, prevádzkareň, mliekareň, kúpny, múčny, mliečny, vábny, španielsky, švédsky, taliansky, európsky, roľnícky, ostrolúcky, komárňanský, drienčanský.

VÝNIMKY Z PRAVIDLA

Druhá dĺžka sa nekráti v týchto prípadoch:

1. V pádových príponách podstatných mien stredného rodu zakončených na -ie, ktoré sa skloňujú podľa vzoru vysvedčenie,

napr. lístie – lístia – lístiu – lístie – lístí – lístím, skálie – skália – skáli, prútie – prútia – prútí, tŕstie – tŕstia – tŕstí, siatie – siatia – siatí.

2. V pádovej prípone -í genitívu množného čísla podstatných mien ženského rodu,

napr. hrádzí, schôdzí, klieští, básní, piesní, kázní, siení, strání, strojární, tlačiarňí.

3. V tvaroch genitívu množného čísla s vkladnou dvojhláskou ie pri podstatných menách ženského a stredného rodu, ktoré sa skloňujú podľa vzorov žena, ulica a mesto,

napr. výhra – výhier (popri výher), Mlynárce – Mlynáriec, hospodárstvo – hospodárstiev, cigánstvo – cigánstiev.

4. V pádových príponách živočíšnych prídavných mien,

napr. pávi – pávieho – páviemu – pávím, pávia – páviu, pávie – pávích – pávimi, netopierí – netopierieho, netopieria – netopieriu, netopierie; krokodílí, krokodíli, krokodílie; diviačí, diviačia, diviačie.

5. V tvaroch prítomného času slovíes vzoru rozumieť,
napr. zmúdrovať – zmúdrovám – zmúdrováš – zmúdrováme – zmúdrovate, zvažovať – zvažujem – zvažuješ – zvažujeme – zvažujete, vytriezovať – vytriezujem – vytriezuješ – vytriezujeme – vytriezujete.

6. V prípone -ia 3. os. množného čísla prítomného času, v prípone prechodníka -iac a v prípone prítomného činného prídavia -iaci,

napr. chvália, chváliac, chváliaci; hlásia, hlásiac, hlásiaci; vážia, vážiac, vážiaci; ľúbia, ľúbiac, ľúbiaci; triedia, triediac, triediaci; vŕšia, vŕšiac, vŕšiaci.

7. V prípone minulého činného prídavia -vší, -všia, -všie po predchádzajúcej dvojhláske ia,

napr. vyliavší, vyliavšia, vyliavšie; zakliavší, zakliavšia, zakliavšie; udiavší sa, udiavšia sa, udiavšie sa.

8. V tvaroch prítomného času opakovacích slovíes zakončených na -ievať (dvojhláska ie sa neskracuje),

napr. blúdievať – blúdievam – blúdievaš – blúdievame, chválievať, kŕmievať, pálievať, slávievať, trápievať.

9. V príponách -iar, -iareň (dvojhláska ia sa neskracuje),

napr. míliar, múčiar, bieliareň, rýchliareň, triediareň.

10. V zložených slovách,

napr. tisíc násobný, tisíckrát, druhýkrát, tretíkrát, viacmiestny, šéftrener.

11. V tvaroch neurčitých zámen s časticou nie-

napr. niekým, niečím; niečí, niečia, niečie, niečieho, niečiemu, niečím, niečiu, niečích, niečími.

12. V slovách s predponami ná-, zá-, sú-,

napr. nádielka, námietka, nátierka, zásielka, súčiasť.

